

KERESZTÉNY FELELŐSSÉG EURÓPÁBAN

VENCSER LÁSZLÓ¹

Christliche Verantwortung in Europa. Wenn man heute in Europa die säkularisierte und globalisierte Gesellschaft, die Politik, die Wirtschaft, die veränderte Werteordnung, durch die moderne Völkerwanderung anwesende neue Kulturen und Religionen, die demographische Entwicklung und den Rückgang der Kirchensymphatisanten vor Augen hat, stellt sich die Frage: gibt es noch ein christliches Europa und wird es auch in Zukunft noch eines gegeben? Um auf diese Frage antworten zu können, muss die heutige Situation verantwortungsvoll realistisch analysiert und mit konstruktiver Kritik beurteilt werden. Diese Aufgabe müssen Christen wahrnehmen, damit sie gut handeln können. Die Kirchen sollen sich in einer ökumenischen Zusammenarbeit für die christliche Zukunft Europas einsetzen. Deswegen dürfen sie sich der Gesellschaft, der Tagespolitik – es geht hier nicht um Parteipolitik – nicht entziehen. Sie müssen die Werte im Sinne der Neuevangelisierung in einer heute verständlicher Sprache verkünden und dadurch den Menschen, besonders den Jugendlichen, die christliche Botschaft anbieten. Der Glaube an Jesus Christus ist für ein christliches Europa Garantie, und deswegen dürfen wir die Hoffnung haben, dass es ein christliches Europa auch in Zukunft gegeben wird, natürlich nicht in der heutigen Dimension, sondern viel kleiner und gemeinsam mit den anderen Religionen und Kulturen.

Bevezetés

Tanulmányomban az ausztriai német nyelvű pasztoráció területén szerzett tapasztalataim alapján tárgyalom az európai kereszténység jelenét, jövőjét, illetve azt a kérdést, hogy „mennyire” keresztény a mai európai társadalom. Meglátásaimat a *Van-e közös európai kereszténység? Feladat-e a keresztény európaiság?* – kérdésekből kiindulva fogalmazom meg és a „látni-ítélni-cselekedni” elvet követve igyekszem rendszerezni. Végig a földrajzi, illetve a történelmi Európára gondolok, elemzésem során nem csupán az Európai Unióra szorítkozom.

1. Felelős látás – keresztény felelősséggel szemlélni az európai helyzetet

Az európai társadalmi–politikai–gazdasági helyzetet, a demográfiai fejlődés hatásait, az értékrendekhez való viszonyulást, valamint a keresztény egyházak helyzetét figyelve joggal tehetjük fel a kérdést: keresztény-e Európa a 21. század kezdetén? A válasz megfogalmazásakor nem vagyunk könnyű helyzetben. Saját

¹ A szerző erdélyi, jelenleg Ausztriában élő római katolikus pap, az ausztriai idegennyelvű pasztoráció felelőse. A tanulmány a BBTE Római Katolikus Teológiai Kara szervezésében, a Teológiai Napok keretében tartott, *Az európai identitás keresztény vonatkozásai* témát tárgyaló konferencián (2004. október 22–23.) elhangzott előadás szerkesztett változata.

véleményem kifejtése közben nem szeretnék az önéletrajzok, életrajzok, történet-írások esetében gyakran előforduló hibába esni – ezek ugyanis sok esetben megszópitott, kozmetikázott írások. Az európai kereszténység elemzésekor a valóságot kívánom érzékeltetni, még akkor is, ha ez kissé lehangoló. A másoktól hallottakra és saját tapasztalataimra építek, annak tudatában, hogy ebben a kérdésben is képtelenség tökéletes helyzetleírást alkotni.

1.1. A társadalmi-politikai-gazdasági élet helyzetképe

Jelenkori társadalmunkat a szekularizáció és a globalizáció jellemzi, ezért a keresztény sajátosságát is egy ilyen Európában kell keresni.² Egyes országok már régen „megbarátkoztak” a jelenséggel, mások csak most kezdik érezni „velőkgig ható” erejét. Mindezek következtében az európai társadalomra ma már nem általánosan jellemző a korábbi keresztény-vallásos szemlélet. A társadalom képes a keresztény elvektől függetlenül is működni. Más kérdés, természetesen, hogy ennek milyen következményei vannak az emberiségre nézve. A társadalom képes az egyházak nélkül szervezni és lebonyolítani a mindennapok eseményeit. Környezetünk „laikus” társadalommá alakult vagy azzá fog átalakulni. Ezt a helyzetet az a tény sem enyhíti, hogy – éppen a szekularizációnak köszönhetően – napjainkban megnövekedett a lelki dolgok iránti igény, jóllehet ez nem okvetlenül a keresztény lelkiséget jelenti, hanem általánosságban értelmezendő. A szekularizáció tényét az sem csökkenti, hogy Európa egyes vidékein még megmaradt az egyházak iránti igény, az egyháziak különféle eseményeken való „szerepeltetése” pedig még mindig tapasztalható. A politikai életet szemlélve azt kell mondanunk, hogy amíg az egységes Európa megálmodói hitvalló keresztény emberek voltak (Schuman, De Gaspari, Adenauer), addig ez a mai európai politikusokról alig mondható el. Európában ma hiányoznak a nagy keresztény politikus személyiségek. Például az azokhoz hasonló, akik a második világháború után kontinensünk nyugati részét ismét talpra állították. Természetesen az Európai Parlamentben is vannak elkötelezett keresztények, de jelentős kérdésekben (pl. az Istenre és a keresztény gyökerekre való hivatkozások európai alkotmányba kerülése) szavuknak nincs súlya.³ Ugyanez a helyzet az európai országok parlamentjeiben is. Érdekes lenne megvizsgálni a helyi önkormányzatok összetételét és rákérdezni, hány képviselő vállalja a keresztény alapokon való politizálást ma? A neoliberais piacgazdaság ma már nem törődik a keresztényszociális tanítással, hanem elsősorban a nyereségre összpontosít. Megszűnőben van a korábbi jóléti állam, az egyházak ennek helyreállítására irányuló igyekezete csak csepp a tengerben. A globalizációs gazdasági rendszer nem kedvez a keresztény eszméknek, nem akar együtt élni velük. Ez a rendszer nem segíti Európát abban, hogy őrizze, mélyítse – esetleg visszaszerezze – keresztény jellegét. A gazdaság irányítói nem veszik figyelembe a pápa, a püspökök s az egyházi szervezetek véleményét. Mindezek következtében Európában felborult a gazdasági egyensúly,

² Vö. MORELL, Julius, *Radikale Kirchenreform*, Tyrolia-Verlag, Innsbruck–Wien, 2003, 22–27.

³ Vö. ECKERT, Franz, *Eine (geplante) EU-Verfassung aus christlicher Sicht*, in: *Was ist christlich an Europa*, Hrsg. Walter KRIEGER–Balthasar SIEBERER, Topos-Plus Taschenbücher, Kevelaer, 2004, 21–32.

egyre nagyobb a szakadék a „kevés gazdag” és a „sok szegény” között. A középérték eltűnőben van. A szegénység növekedésének következményeként világviszonylati szinten erősödik a terrorizmus. Európa sincs biztonságban.

1.2. Változó értékrenddel állunk szemben

Érdekes különbözőség volt megfigyelhető a 2004. szeptember 3–5. között Freisingben tartott 8. Nemzetközi Renovabis Kongresszuson⁴ – a Meisner kölni bíboros megnyitó beszéde és az utána következő, fiatalok által bemutatott előadás között. A bíboros lelkesen beszélt a keresztény fiatalokról, akiket meg is hívott a 2005-ös kölni Világifjúsági Találkozóra, ezzel szemben az Európával kapcsolatos elvárásait, elképzeléseiket megfogalmazó kelet-európai fiatalok csak egyetlen szemléltető táblájukra írták fel értékékként a hitet... Az új gondolkodási mód, a szemléletváltás nagyon szembetűnő volt. Többen úgy vélekedtek, hogy mindez a mai és az eljövendő Európa képét jelenítette meg. A felmutatott értékek között ott voltak a keresztény értékek is, de csak „hallgatólagosan.” Az ún. „humánus” értékrend dominált, ami önmagában jó, hiszen szintén az istenképiség kivetítődése, de megfigyelhető volt, hogy az európai jövőképet már nem a keresztény eszme alakítja... A mai fiatalok gondolkodását az említett kongresszuson nagyszerűen vázolta a lublini (Lengyelország) Katolikus Egyetem professzora, dr. Janusz Marianszki. A hagyományos értékekről és a jövő kihívásairól beszélve a vallás-szociológus-pap elmondta, hogy amíg a lengyel fiatalok 70%-a fontosnak tartja az egyházat, a vasárnapi szentmisén való részvételt, addig ugyanez a csoport az erkölcsi élet, különösen a szexualitás kérdéseibe nem enged beleszólást sem a helyi egyház, sem a saját népükből származó pápa részéről.⁵ Ez tehát a 21. század kezdetének fiatalsága, nem Nyugat-, hanem Kelet-Európában. Annak ismeretében, hogy az európai lakosság 1/3-a 16–30 év közötti fiatal, egyszerű kikövetkeztetni, hogy Európa „keresztény” jövőjét ez a nemzedék fogja meghatározni. Az egyházak által felkínált normák elutasítása magával hozza az intézmény iránti érdektelenséget, illetve annak elutasítását is. A „hit igen, egyház nem” – korábban megfogalmazott kijelentés egyre több kelet-európai országban is teret hódít. Bár a világifjúsági találkozókön tömegek vesznek részt, a helyi egyházi közösségek tapasztalják, hogy a fiatalok többsége eltávolodik tőlük. Különösen azokban az országokban érzik ennek a problémának a súlyát az egyházak, ahol a fiatalok 18–20%-a még kapcsolatot tart velük. Az Isten iránti érdeklődés megnövekedése nem vonta maga után az egyház iránti érdeklődés élénkülését. A régebben megbecsült keresztény értékek (család, házasság, gyermek stb.) szintén „átértékelődtek”. A mai európai fiatalok (így a kelet-európaiak is) általában 27–28 éves korban házasodnak, előtte partnerségben élnek, amit természetesnek tartanak. Bulgáriában, az említett kongresszusi beszámoló szerint, a mai fiatalok 40%-a sem polgári, sem egyházi esküvőt nem óhajt. A többi

⁴ A „Renovabis” a német katolikusok Segélyszervezete Kelet-Európa részére. Az évente megrendezett nemzetközi kongresszusok témái e térség kérdéseivel foglalkoznak (2004: „Zwischen Hoffnung und Resignation: Jugend in Mittel-und Osteuropa”).

⁵ MARIANSZKY, Janusz, *Jugend und Religion in Polen zwischen traditionellen Werten und Herausforderungen der Zukunft*, Renovabis-Kongresszus 2004. Kézirat.

ország fiataljaival szemben, ezek a fiatalok még értéknek tartják a gyermekvállalást. Európában a házasság velejárója lett a válás, a „holtomiglan-holtodiglan”-t felváltotta az „amíg az élet egymással elviselhető”-elv. Mindezekkel egyidejűleg azonban a családi közösség megbecsülése is tapasztalható, a fiatalok általában hosszú ideig maradnak a családban. Igaz, ezt többen azzal magyarázzák, hogy a „mama-szálloda” a fiataloknak anyagilag kevesebbre kerül, mint az önálló háztartás.

1.3. A modern népvándorlás és a demográfiai fejlődés hatásai

A modern népvándorlás is egyre jobban érinti Európát, és ennek hatása a mindennapi életben érezhető. Kontinensünkön 60 millió emigráns él, ebből 30 millió az Európai Unió területén. Amíg az 1960–1990 közötti időszakban – a törökországi, boszniai és albániai muszlimok kivételével – főként keresztények érkeztek (Nyugat-) Európába, addig az elmúlt évtizedben és napjainkban inkább nem-keresztények a bevándorlók. Az afrikai és ázsiai országokból tömegesen jönnek a menekültek, munkát keresők. Ezek többségükben muszlimok vagy más vallásúak. Mellettük szinte elhanyagolható az Afrikából és a Fülöp-szigetektől érkező katolikusok száma... Amennyiben 15 éven belül Törökország felvételt nyer az Európai Unióba, a jelenlegi 15 millió muszlimmal együtt közel 100 milliós lesz az európai iszlám közösség. Ez azt jelenti, hogy minden hatodik ember muszlim lesz. Mellettük jelen vannak/lesznek a buddhisták, különösen az úgynevezett „európai buddhisták,” akik nem bevándorlók, hanem áttért keresztények. Szintén itt kell említeni a hinduizmus családjához tartozó csoportokat, valamint a különféle új szektákat. Henri Boulad egyiptomi jezsuita teológus 1998-ban az egyik európai főváros bémálására készülő fiataljainak a következőket írta: „Próbáljunk meg elképzelni egy forgatókönyvet az önök városáról 100 év múlva. Tizenöt buddhista templom. Tíz szcientológiai központ. Harminc mecset. Három vagy négy katolikus plébánia. Két vagy három protestáns templom. Amilyen irányban haladnak a dolgok, talán nem tévedek nagyot, ha a vallások jelenlegi szuperpiacán ilyen forgatókönyvet képzelek el. Lehet, hogy eltűnőfélben van Európában a kereszténység az ázsiai vallások és az amerikai szekták térhódítása következtében?”⁶

A demográfiai fejlődés szintén nem kedvez a keresztény Európának. Nyugat-Európa városainak utcáin sétálva ezt közelről lehet látni. A gyerek-kocsiban csecsemőt és mellette két-három kisgyermeket sétáltató kismamák nagy része nem keresztény, hanem muszlim vagy más vallású. Ők még vállalják a gyermeket. Ez még akkor is tény, ha egyesek szerint ennek politikai okai is vannak – hiszen így majd „övék lesz a föld”... Jól igazolja ezt Koszovó esete is. Az ottani muszlimok az utóbbi száz év alatt egymillióról kétmillióra szaporodtak. Ezt tudatosan tették, mert papjaik ezt prédikálták. A keresztények esetében ez nem így történt. Itt is beigazolódt az egyik elemző megállapítása, mely szerint „a háborúk nem a csatatéren dőlnek el, hanem az ágyban”... Éppen ezért nincs kizárva, hogy igaza lenne Henri Bouladnak. A keresztény Európa „összezsugorodik”, „elfogy”, a keresztények csak

⁶ BOULAD, Henri SJ, *Meghalt az Isten, éljen az Isten*, in: *Terre du Ciel*, 5/1998 (magyar fordítás – kézirat).

„maradékként” lesznek jelen... Az európai országok többségében alig több mint 1,3 gyermek jut egy házaspárra. A jelenlegi előrejelzések sem jósolnak jobb helyzetet. Előregeedik a keresztény Európa, és más vallások veszik át a kereszténység helyét: az iszlám, a buddhizmus és a különféle szekták...

1. 4. A keresztény egyházak helyzete

Az említett helyzet érinti a keresztény egyházak életét is. Az elnéptelenedő egyházközségek, a kiüresedő templomok, az egyházat elhagyók száma alátámasztja ezt. A 18%-os vasárnapi templomlátogatási aránnyal Ausztria még viszonylag jól áll, bár évtizedekkel korábban a katolikusok 40–50%-a járt el vasárnaponként szentmisére. Az összehasonlítás érdekében jó lenne az erdélyi statisztikát is ismerni. Félő – és ez a saját véleményem –, hogy az itteni helyzet még rosszabb lenne... Németországban 1990 óta 3 millió keresztény hagyta el saját egyházát, Ausztriában fél millió. A Vatikán részére ötvenként készítendő „ad limina” jelentésükben a hollandiai katolikus püspökök 2004-ben arról számoltak be, hogy országuk lakosságának 50%-a egyik keresztény egyházhoz sem tartozik. Hollandiában a katolikusság a népesség 20%-át teszi ki, a püspökök szerint ez a szám 2010-re 13%-ra csökken majd, a protestánsoknál pedig 9%-ra. Akkor tehát összesen 22%-os lesz a keresztények aránya. A nyilvános életből így eltűnik majd a keresztény nyelvezet, eltűnnek a keresztény szimbólumok és megszűnik a keresztény gondolkodásmód is. A püspökök semmilyen okot nem látnak az optimizmusra, és az egyház átszervezését sürgetik.⁷

A római katolikus egyház tehát igen nehéz helyzetben van. Súlyosabb a nyugati, valamivel enyhébb a keleti országok helyzete, jóllehet a jövőt illetően nincs nagy különbség köztük. Eltűnőben vannak a nagy szerzetesrendek, amelyek Európa keresztény történelmének aktív formálói voltak. Nélkülük szegényebb lesz a kontinens. Ugyanilyen katasztrofális módon csökken a papi hivatások száma, s ez oda vezet, hogy az egyház nehezebben fogja teljesíteni küldetését, még akkor is, ha munkájának nagy részét átvállalják a laikusok. Márpedig a szentségi papság a katolikus egyház lényegéhez tartozik. Talán az elkövetkező időben egyházunk „viri probati” módon döntést hoz majd a keresztény életben kipróbált, tanúságtevő házas férfiak pappá szenteléséről, így sok falusi és városi plébánia újra saját papot kaphat Európában.

A szomorú helyzetet a Felső-Ausztriában lévő linzi egyházmegye képével érzékeltetem, mely – sajnos – sok európai országgal hasonlóságot mutat. Az egyházmegye 486 egyházközségében élő 1 millió katolikust 30 évvel ezelőtt 655 lekipásztor látta el. Ők mindannyian kimondottan a pasztorációban dolgoztak. Ez a szám mára 330-ra csökkent, és a jelenlegi számítások szerint tíz év múlva 200–220 papnak kell ugyanezt a munkát elvégezni... Az európai helyzet ismeretében feltevődnek a következő kérdések: Hogyan tovább? Hogyan lehet ezen a helyzeten segíteni? Mi a teendő? A következőkben ezekre keresem a választ.

⁷ Vö. Süddeutsche Zeitung, 17.03.2004.

2. Felelős ítélet

2.1. Miért és hogyan kell ítélkezni?

Európa keresztény jelenének és jövőjének érdekében a helyzet fölött „ítélkezni” kell, mert csak így lehet helyesen cselekedni. A tényeket nem lehet csak egyszerűen tudomásul venni, s közömbösnek maradni irántuk, azokról reális ítéletet kell alkotni, le kell vonni a szükséges következtetéseket és javaslatokat kell tenni a megoldás, a jobbitás irányába. De felvetődik a kérdés: milyen legyen ítéletünk? Hogyan döntsünk a további lépések érdekében? Mire legyünk tekintettel, hogy később ne vádolhassanak felelőtlenséggel, és ne vethessék szemünkre: bűnösök vagyunk, mert a rossz ítélet következtében helytelenül cselekedtünk. Elsősorban bölcs, konstruktív, kreatív ítéletre van szükség.⁸ A keresztény ember ítélete mindig a közösség iránti felelősségből, annak szeretetéből fakad, és nem a gyűlölet vagy a bosszú vezérli azt. Mivel a keresztény aggódik saját közösségéért, ítélete gyakran kritikus ítélet. Ezt viszont felelősségteljes kritikus vizsgálódásnak kell megelőznie. A keresztény felelősség olyan erkölcsi magatartási forma, amelynek következményeivel is számolni kell. Mulasztás esetében pedig, amikor hiányzik a kritikus ítélethozatal, jóvátételre vagyunk kötelezve.

2.2. Kinek a feladata az ítélethozatal?

Tulajdonképpen minden megkeresztelt ember arra hivatott, hogy komolyan vegye ezt a kihívást. Az élet különféle területein azonban különfélék a meghívások, különfélék a kihívások. Vannak speciális szolgálatok, speciális kihívások, amelyek hatványozott mértékben köteleznek az ítéletre, a kritikára – az esetleges mulasztás esetében a hallgatás „cinkosságot” jelenthet, mely által helyrehozhatatlan károk is keletkezhetnek. A keresztények között ilyen szempontból első helyen a teológiát végzett személyeket említem meg, s itt nem fontossági, csak felsorolási sorrendet állítok. Nekik különösen feladatuk az építő kritika gyakorlása. Nem véletlen, hogy miután a kereszténység a hitet Izraeltől vette át, a szellemért, a „gondolkodásért” a görögökhöz fordult, azt Athénből hozta. A keresztény teológusoknak szükségük volt a görög gondolkodás éles fegyverére. Pál és Péter apostol között nagy a különbség: amíg Péter Jeruzsálemben volt „otthon”, addig Pál a „világban” élt. Pál ezért tudott kritikus lenni Péterrel szemben, amikor utóbbi fölösleges terheket akart rakni a pogányságból megtért keresztények vállára. Magatartásával Pál apostol sajátos módon teljesítette keresztény küldetését: szolgálatot tett mindenkinek és példát mutatott a kritikai ítélet gyakorlására. Ma különösen szükség van a kritikus szemléletre, hiszen a szegénység felszámolásáért, a szociális kérdések megoldásáért, az elnyomás, a korrupció visszaszorításáért folytatott küzdelem kritikai ítéletek nélkül nem lehetséges. Éppen ezért Európában felelősen csak az tud szolgálni, aki tud és akar bölcsen, kritikusan ítélkezni. De csak az építő kritika lehet figyelmeztető és útjelző tábla mások számára. Ehhez, természetesen, személyes biztonságra, önbizalomra és a Keresztelő Szent Jánoséhoz hasonló

⁸ *Konstruktiv und kreativ unzufrieden sein*, in: *Tiroler Tageszeitung*, 29/30/31. Mai 2004.

bátorságra van szükség. A „pusztában kiáltó szavaként” (Mt 3,3) ő nem törődött azzal, hogy beszéde másoknak tetszik-e vagy sem – bátran vállalt kritikus magatartásával a vértanúságig is elment. Pál apostol is bátorságra buzdította az igét hirdető Timóteust, amikor így írt neki: „Állj vele elő, akár alkalmas, akár alkalmatlan!” (2Tim 4,2) A teológiailag képzett ember a kritikus ítélet meghozatala szempontjából szerencsésebb helyzetben van, mert tanulmányai arra képesítik, hogy a dolgokat a maguk összefüggésében, nem pedig egymástól függetlenül szemlélje. Ebből a tudásból tudni kell tőkét kovácsolni, s a megalapozottan kritikus magatartással elérhető a kitűzött cél, az emberek életének jobbítása. Ha valaki látja munkájának értelmét, s bíz a sikerben, akkor nem ismer akadályt vagy lehetetlent. Ennek ellenére ezen a területen is előfordulhatnak gáncoskodások, amik depressziós hangulathoz, rezignációhoz vezethetnek. A kritikusan ítélkező embernek gyakran vetik a szemére, hogy csak másokat véleményez, önmagával szemben viszont elnéző. Ez is előfordulhat, de azért az a jellemzőbb, hogy az ilyen keresztények képesek az önkritikára is. A vád tehát alaptalan, mert az a keresztény, aki megtanult kritikusként lenni, képes előítélet mentesen kritizálni, és mindig hallja a jézusi mondást: „Ne ítélkezzetek, hogy fölöttetek se ítélkezzenek!” (Mt 7,1)

A józan kritikus szemlélet minden keresztény értelmiségi – világi krisztushívó jellemzője kellene legyen. A II. vatikáni zsinat felértékelte az ő szerepüket és elvárja tőlük, hogy jelen legyenek a keresztény Európa életében. Az ő kritikai ítéletük nélkül Európa (és katolikus egyházunk is) sokkal szegényebb lenne. A különféle területeken tevékenykedő keresztény értelmiségiek arra hivatottak, hogy építő, bölcs kritikai ítéletükkel jelként legyenek jelen a világban, hogy figyelmeztessenek mindenkit a mulasztásokra, a tennivalókra. Az említett kritikai ítélet esetében az erkölcssteológia a megkülönböztetés erényéről beszél, tehát nem fellángolást, hanem habitust, állandó készséget, képességet feltételez. Ilyen jellegű kötelességeik teljesítésében a keresztényeket Isten Lelke segíti.

3. Felelős cselekvés

Ebben a részben az eddig felsoroltak szem előtt tartásával vizsgálom a társadalmi, politikai, gazdasági élet területén adódó teendőket. Választ keresek a *Hogyan lehetne/kellene a keresztény értékeket bemutatni? Mit tehetnek az egyházak?* – kérdésekre. Előzetesen is fontosnak tartom hangsúlyozni, hogy csak a keresztények közös tevékenységétől remélhető Európa újra kereszténnyé válása.

3.1. Keresztény jelenlét a társadalomban, a politikai és gazdasági életben

A keresztény jelenlétről szólva fel kell tennünk a kérdést: visszahúzódhatnak-e a keresztények, illetve a keresztény egyházak a társadalmi, a politikai, valamint a gazdasági élet területéről? Megengedheti-e magának az egyén vagy a közösség, hogy ezeket a területeket csak kívülállóként szemlélje, és irányításukat / szervezésüket másoknak engedje át? II. János Pál pápa *Ecclesia in Europa* című írásában a társadalom evangelizálásáról beszél.⁹ Ez pedig a társadalomban való

⁹ L. *Ecclesia in Europa*, III. fejezet, 3. pont.

jelenlétet jelenti. A kereszténység az Evangéliumra épít, az Evangélium pedig nem semleges a világ dolgaival szemben. Nemcsak az egyén belső, privát életének szabályozására hivatott, hanem közösségi, történelmi, társadalmi dimenzióval is rendelkezik. Ezért keresztény jog és kötelesség a világban való jelenlét és a társadalmi, politikai, gazdasági élet területein való megszólalás.¹⁰ Így tehát nem maradhatnak semlegesek az egyházak a társadalom jogi struktúráival szemben, kötelesek kritikusan figyelni azokat, a visszasságok tapasztalása esetén pedig hallatniuk kell a hangjukat. A keresztény egyházak olyan „kincsekkel,” „szolgáltatásokkal” rendelkeznek, amelyeket nem szabad „véka alá rejteni”. Ezekkel ki kell lépni a világba, a nyilvánosság elé. (A karitatív munkának például rendkívüli értéke van.) Az is igaz, hogy az egyházaknak még mindig „tömegeik” vannak, Európa templomaiban vasárnaponként milliók vesznek részt a szentmiséken és az istentiszteleteken. Ez is feljogosítja az egyházakat arra, hogy híveiken keresztül és híveik érdekében jelen legyenek a társadalom életében, ill. annak formálásában.¹¹ A nemrég elhunyt bécsi bíboros, Franz König, aki az utóbbi idők legnagyobb erkölcsi tekintélyének számított Ausztriában, nyugdíjas éveiben gyakran emlegette, nem tartja jónak, hogy országában az egyház túlzottan „kivonult” a társadalmi életből. A szociális kérdések megoldása ügyében az egyházak nyugodtan hallathatják hangjukat, s az erkölcsi témák vitatásánál is kötelesek szólani. A katolikus egyház szociális tanítása nagyon gazdag, bőven lehet meríteni belőle. Igaz, annak idején Prohászka püspöknek még saját püspöktársai körében sem sikerült megvalósítani szociális elképzeléseit (az egyéni vagyon kiosztását), de az ilyen és a hasonló esetek sem vezethetnek odáig, hogy az egyházak feladják a jobb, igazságosabb, békésebb világ megvalósulásáért vívott küzdelmet. Ha az értékek megvédéséről van szó, „szövetségeseket” kell keresniük. Jó példa erre az ausztriai egyházak és a szakszervezetek összefogása a vasárnap keresztény jellegének megvédése érdekében. A horvát püspökök ugyanilyen meggondolásból a parlamenti képviselőkkel fogtak össze, akciójuk szintén sikeres volt. II. János Pál pápa arról beszél, hogy az „egyház az ember útja”,¹² s ezt az élet minden területére értenünk kell. A gazdasági életben is az emberé kell legyen az elsőbbség, ő a cselekvések alanya és célja is – nem lenne szabad a piaci verseny kiszolgáltatottjává válnia. Bár napjainkban a gazdaság irányítja az életet, a politika sem tévesztheti szem elől az említett kérdések megoldását. Igaz, a politikai élet irányítása elsősorban a politikusok dolga, mégis fel kell tennünk a kérdést: mit tehetnek a keresztény egyházak ezen a területen? Hogyan lehetnek jelen a politikai életben, vagy miképpen befolyásolhatják annak irányát? (A kérdés még összetettebb akkor, amikor az egyes egyházak szemlélete eltér egymástól.) A katolikus egyház kiket bízson meg ügyeinek képviselésével a politikai életben? Milyen válaszok adhatók ezekre a kérdésekre? Gyakran hangoztatjuk, hogy „az egyház nem politizál”. Ez így igaz,

¹⁰ Vö. SCHEUER, Manfred, in: Die Presse, 21. November 2003.

¹¹ Vö. KRÄTZEL, Helmut, bei OÖ Journalisten-Forum am 29.6.2004, in: Nachrichtendienst der Pressestelle der Diözese Linz, 4. Juli 2004.

¹² Redemptor hominis, 14.

hiszen az egyháznak nem ez a küldetése. Ha viszont arra gondolunk, hogy az egyház „alaptörvénye”, az Evangélium sem semleges, akkor az egyház „politikai” állásfoglalása is egyértelművé válik. (Itt nem a pártpolitikára gondolok, természetesen.) Vannak ugyanis olyan kérdések, amelyek megoldásában az egyház nagyon sokat tehet. A múlt század 60-as éveiben ilyen „életpolitikát” folytatott az akkori dél-tiroli püspök, Gargitter, aki gyakran utazott Rómába, titokban politikusokkal tárgyalt, s óvatos „háttér-politikájával” nagyban hozzájárult az autonómia kivívásához. Vannak ellenben olyan kérdések (pl. az alapvető emberi jogok, az emberi méltóság, a munkához való jog, a szabadság, az önrendelkezés stb.), amelyek azt kívánják, hogy az egyház bátran lépjen ki a nyilvánosság elé. Erdélyi vonatkozásban erre nagyszerű példákat lehet említeni. Márton Áron buzdításai, kiállításai a kommunista diktatúra idején kétség kívül első helyen állnak ilyen tekintetben. De bátor megnyilatkozásra a jelenben is van példa; ilyennek számít a Romániai Református Egyházak Zsinatának a romániai magyar politikusokhoz intézett üzenete 2004 októberében. Az egyháznak meg kell keresniük azokat a politikusokat, akik felvállalják a keresztény politizálást. De feltevődik a kérdés, hogy vannak-e ilyen személyek? Alkalmasak-e a mai politikusok a keresztény értékek képviselésére? Az Európa Parlamentet és az egyes országok parlamentjeit tekintve nem láthatjuk túl derűsen a helyzetet. A kérdés tehát meglehetősen bonyolult. A keresztény egyházaknak mindenképpen feladatuk az érdekeik képviselésére alkalmas politikusok megbízása / kinevelése. Ezért nem közömbös, hogy kikkel szövetkeznek Európában az egyházak, milyen politikusokat támogatnak, ill. vesznek igénybe ügyeik képviselésére. A keresztény egyházaknak éberem kell őrködniük a demokratikus elvek épsége fölött. A megkülönböztetés erényének birtokában a keresztény egyházak képesek elfogulatlanul, bölcsen és kritikusan ítélni. (Érdekes lenne ezeket a szempontokat a romániai, ill. erdélyi magyarság politikai helyzetének megvizsgálásánál alkalmazni. Ez már egy másik értekezés témája lenne.)

3.2. A keresztény értékek bemutatása

A felelős keresztény tevékenységhez tartozik az értékek megfelelő bemutatása is. Tanulmányomban az értékek felsorakoztatásától eltekintek, itt csupán azok felmutatásának módzataira összpontosítok. Amint arról korábban szó esett, a fiataloknál ismét megfigyelhető a lelkiek, az Isten iránti érdeklődés. Ez jelzés arra vonatkozólag, hogy fogékonyak az értékek befogadására. A keresztény egyházak számára adva van tehát a lehetőség, hogy bemutassák kincseiket. Az Örömhír hirdetőinek viszont át kell gondolniuk, milyen módon adják át a szent üzenetet. A kérdés tehát az, hogyan beszéljen saját értékeiről a keresztény a szekularizált társadalomban, a kultúrák, a vallások új Európájában, ott, ahol mindenki a maga többletét kínálja? Jól ismert tény ugyanis, hogy vesztesként kerül ki a „versenyből” az, aki nem képes saját többletét felmutatni, s ezért nem hibáztathat másokat, csupán saját mulasztásán, felelőtlenségén kell elgondolkodnia. Az üzenet átadásával kapcsolatosan Jelenits István piarista paptanár egyik – a *Keresztény Szó* című katolikus kulturális havilapban megjelent – nyilatkozatát idézem: „[...] sajátos világban élünk, ahol sokszor nem reverendában járunk, hanem másfajta ruhában is:

emberek, fiatalok mellé kerülünk, s akkor tudunk nekik tanácsot adni, ha nem egyszerűen a katekizmust idézzük. Ha olyasmit mondunk, aminek érzik a személyes hitelességét, s ugyanakkor mégsem egyszerűen a mi véleményünkre kíváncsiak, hanem valamilyen mélyebb meggyőződésre, valamire, amibe kapaszkodni lehet [...]”¹³ A keresztény értékek ily módon való közvetítése talán képes lesz Európában „csodákat” is művelni, képes lesz újra megnyerni a fiatalokat a kereszténységnek. Jelenits István idézett szavai megértették velem, hogy Elekes András volt tanítványom, paptársam és jó barátom, a csíksomlyói Jakab Antal Tanulmányi Ház rektoraként miért hívta előadást tartani ezt a paptanárt Erdélybe. Két hasonló lélek egyformán értelmezte az értékek hiteles átadását... A keresztény értékeket az Evangélium „újraértelmezése”, az ún. „újraevangelizálás” útján, új, érthető nyelven kell közvetíteni. Az ilyen közvetítéssel kapcsolatosan mondja – találó módon – Bécs bíboros-érseke, Christoph Schönborn, hogy az embereknek olyan szolgálatokat kell felkínálni, amelyek által „feltankolják” magukat, és megéreztetni velük, hogy az egyház a kis eredményeiket is értékeli.¹⁴ A bíboros érthető nyelven beszélt a nemrég elhunyt osztrák államelnök, Thomas Klestil temetési szentmiséjén is. Az államelnök első házassága 40 év után zátonyra futott. A protokoll értelmében koporsója mellett ott állt második felesége (korábbi titkárnője), és gyermekei körében megjelent az első feleség is. A bíboros mindkettőt megszólította, előbb az elsőt, majd a másodikat. Beszédéből idézem: „Nem volt könnyű dolog az egyháznak a járható utat megtalálni. Egyrésztől védeni a házasság egységét, a családot, másrésztől gyakorolni a kötelező irgalmasságot”.¹⁵ Schönborn bíboros magatartása nem jelentette a keresztény értékek világhoz való alkalmazását, de érthető módon tanúságot tett egy lényeges keresztény értékről, az irgalmasságról. A keresztény Európa jövőjének szempontjából nagy érték a család, erre az egyházaknak feltétlenül rá kell mutatniuk. Itt is a „hogyan?” a fontos és lényeges. Aztán pedig az, hogy kikkel szövetkeznek az egyházak az eredményes munka érdekében. Olyan stratégiát kell kidolgozni, amely megfelel a mai kihívásoknak, s nemcsak a múltban kutat és nosztalgikusan kesereg, hanem a mában keresi a járható utat. Kétség kívül nagy segítség a jó családpolitika, az anyagi támogatás biztosítása, de ennyi nem elég. Olyan korban élünk ugyanis, amelyben sok keresztény nő az anyaság helyett, inkább a karriert választja, ilyen körülmények között komolyan át kell gondolni a meggyőző érveket. Úgy tűnik, a családnak mint az egyén és a közösség szempontjából is alapvető értéknek a bemutatása az egyik legnehezebb feladat a mai Európában. A kérdés elemzése sürgető, konferenciák szintjén is vitatni kellene. Ide kapcsolódik az életnek mint értéknek a védelme is. Az egyházak ezen a területen sincsenek könnyű helyzetben. Védeniük kell ugyanis a meg-nemszületett életet, és ugyanakkor védeniük kell azokat a nőket, személyeket, akik kioltották az elkezdődött életet... Józan észre és

¹³ *Hit és kötődés, beszélgetés Jelenits Istvánnal*, in: *Keresztény Szó*, XV.évf. 7. sz. 2004/július, 18–21.

¹⁴ L. *Die Kirche ist eine Tankstelle für die Seele, Beszélgetés Christoph Schönborn bíborossal*, in: *Modern Times*, 2/2004, 26–33.

¹⁵ L. *Tod bringt Dinge in Lot*, in: *Sonntagsrundschau–Linz*, 11.Juli 2004.

meleg szívre van szükség. Az *Evangelium vitae* című, az élet sérthetlenségéről szóló enciklikájának¹⁶ befejező részében II. János Pál pápa nagyon meleg hangon szól azokhoz a nőkhöz, akik a bűnbánatban az újrakezdés lehetőségével rendelkeznek, és új életet vállalhatnak. Csak ebben a hangnemben lehet eredményekre számítani. Ugyanilyen nehéz feladat előtt áll az egyház a súlyos betegek, a haldoklók életének védelmezésekor is. A legtöbb európai ország parlamentje sajnos nem alkot az idős emberek életét kellőképpen védő törvényeket. Amikor jogi alapokat nyer az euthanázia, a halál siettetése, ill. elősegítése, szintén nem lesz könnyű helyzetben az egyház. A Közép-Európai Katolikus Találkozó 2004. május 22-i mariacelli záróünnepségén felolvasott nyilatkozatukban erre is kitértek a nyolc országot képviselő püspökök, amikor az élet védelmére szólították fel a keresztényeket.¹⁷

3.3. A keresztény egyházak együttes felelőssége

Keresztény Európa csak a keresztények összefogása, a keresztény egyházak együttes munkája révén képes tovább létezni. Európa békéjét, biztonságát, csak az egyházak közös hozzájárulásával lehet előmozdítani. A különféle rítusú katolikusok, protestánsok, ortodoxok és más keresztény vallások együttes munkája, kiállása ma már elengedhetetlen. Az Evangélium a közös tanúságtétel révén lehet igazán hiteles. Ez nem egyik vagy másik egyház ügye, ez közös feladat.¹⁸ Jézus főpapi imája ma is érvényes és kötelező erővel bír. „Legyenek mindnyájan egy. Amint te, Atyám bennem vagy s én benned, úgy legyenek ők is bennünk, hogy így elhiggye a világ, hogy te küldtél engem.” (Jn 17,12) A II. vatikáni zsinat újraértelmezte az ökumenizmus kérdését. Annak ellenére, hogy ez a folyamat nem zökkenőmentes, hogy ma is vannak nehézségek és feszültségek, a párbeszéd, a közös munkálkodás fontos a továbblépéshez. A Krisztusban hívő ember köteles a keresztények egységében bízni, azért munkálkodni. Ebben a munkálkodásban fontos az egyházak egymás iránti nyitottsága, bizalma, toleranciája. II. János-Pál pápa 2004-es svájci látogatásakor óvott az önteltségtől.¹⁹ Egyének és közösségek sem gondolhatják magukról, hogy ők a legkedvesebbek Isten előtt. Európa országaiban különböző módokon jelentkeznek a kihívások, ezért olyan stratégiákat kell kidolgozni, amelyek lehetőséget adnak a gyümölcsöző párbeszédre. Ha a keresztények nem valósítják meg az egységet, mások fogják Európát birtokba venni, mások fogják Európa történelmét alakítani, és száz év múlva beteljesül P. Henri Boulad jóvendőlése.

¹⁶ Vö. HOLLÓ László, *Bűnértelmezés a katolikus teológiában*, in: *Új ég és új föld*, szerk. TEMPFLI Imre–VENCSEK László, Szent Maximilian Lap- és könyvkiadó, Budapest 2004, 377–287.

¹⁷ *Botschaft von Mariazell*, in: Kirchenzeitung der Diözese Linz, 27.Mai 2004.

¹⁸ Vö. SCHÖNBORN, Christoph, in: KathPress, 18.06.2004.

¹⁹ L. Süddeutsche Zeitung, 7.6.2004.

Befejezés

Van-e keresztény Európa? Lesz-e keresztény Európa? Mi ebben az Európában a keresztények feladata? Hogyan tudnak a keresztények felelősséget vállalni, hogyan tudnak szolgálni? Hogyan tudnak a keresztény egyházak együttműködni? Az általam megfogalmazott válaszok egyike-másika talán lehangoló, de mindezekkel együtt reménykednünk kell abban, hogy Európa megmarad kereszténynek. Krisztusra épített hitünk és reményünk mondatja velünk, hogy a kereszténység nem tűnhet el. Elképzelhető az is, hogy a keresztények létszámában csökkenni, de „minőségben” erősödni fognak. Lesz keresztény Európa, ha a keresztények akarnak szolgálni, másokkal szolidaritást vállalni, ha felismerik és helyesen értelmezik a kihívásokat, ha bölcsen, világosan ítélik meg, ha cselekedeteik összhangban lesznek az Evangélium szellemével. Zárásképpen Helder Camara gondolatát idézem: „Ha valaki egyedül álmodik, az csak egy álom. Ha sokak közösen álmognak, az már egy új valóság kezdete”. Kívánom, hogy akarjunk és tudjunk közösen álmogni.